

ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

SIGNS OF AN ADMINISTRATIVE OFFENSE IN THE FIELD OF ROAD SAFETY

Ярова Р.В., к. ю. н., доцент,
декан факультету економіки та права
Національний транспортний університет
orcid.org/0000-0001-5525-1059

Стаття присвячена висвітленню та характеристиці ознак адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Законодавець виділяє такі ознаки адміністративного правопорушення (проступку) як протиправність (протиправна дія чи бездіяльність), винність, адміністративна караність. Особливо також виділяється об'єкт посягання – громадський порядок, власність, права і свободи людини і громадянина.

Протиправність являється тією ознакою без наявності якої не може наступати адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Протиправність діяння знаходиться у нерозривному зв'язку з винністю особи у його вчиненні. Вина є визначальною, основоположною характеристикою адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Її важливість зумовлюється тим, що, згідно з офіційним визначенням поняття адміністративного правопорушення, вина обов'язково включається у склад будь-якого проступку. Відповідно до цього правила особа не може нести відповідальності, якщо її вини у вчиненні протиправного діяння немає.

Обґрунтовано необхідність дослідження ще однієї важливої ознаки адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху як суспільна шкідливість. Проведено аналіз та співвідношення таких ознак адміністративного правопорушення як суспільна шкідливість та суспільна небезпека.

На основі проведеного дослідження наведено визначення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху як суспільно шкідливого, винного (умисного чи необережного), протиправного діяння (дії чи бездіяльності), яке вчиняється учасниками дорожнього руху, що посягає на суспільні відносини, які охороняються нормами адміністративного права у сфері безпеки дорожнього руху, за яке законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, безпека дорожнього руху, протиправність, вина, суспільна шкідливість, суспільна небезпека, адміністративна караність.

The article is devoted to highlighting and characterizing the signs of administrative offenses in the field of road safety. The legislator identifies such signs of an administrative offense (misdemeanor) as illegality (illegal action or inaction), guilt, administrative punishment. The object of encroachment is also highlighted separately - public order, property, human and citizen rights and freedoms.

Illegality is a sign without which administrative responsibility cannot arise for offenses in the field of road safety. The illegality of an act is inextricably linked with the person's guilt in committing it. Guilt is a defining, fundamental characteristic of an administrative offense in the field of road safety. Its importance is determined by the fact that, according to the official definition of the concept of an administrative offense, guilt is necessarily included in the composition of any misdemeanor. According to this rule, a person cannot be held liable if he is not guilty of committing an illegal act.

The need to study another important sign of an administrative offense in the field of ensuring road traffic safety as public harm is justified. The analysis and correlation of such signs of an administrative offense as public harmfulness and public danger have been carried out.

On the basis of the conducted research, the definition of an administrative offense in the field of ensuring road traffic safety is given as a socially harmful, culpable (intentional or careless), illegal act (action or inaction), which is committed by road users, which encroaches on social relations, which are protected by the norms of administrative law in the field of road safety, for which the legislation provides for administrative responsibility.

Key words: administrative offence, administrative responsibility, road safety, illegality, fault, social harm, public danger, administrative punishment.

Беззаперечним є той факт, що безпека дорожнього руху є основною національної безпеки. Кількість дорожньо-транспортних пригод щороку тільки збільшується. Здавалося б, в умовах воєнного стану, коли перед країною стоять серйозні виклики, щоденна реальна загроза життю та здоров'ю, пов'язаною із збройною агресією російської федерації, учасники дорожнього руху мали б серйозніше ставитися та дотримуватись Правил дорожнього руху. Але, нажаль, статистика щорічної аварійності свідчить про зворотнє.

Саме тому дослідження ознак адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху має важливе значення. Питання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху досліджувалися у працях А.В. Авер'янова, І.П. Голосніченка, Т.О. Гуржії, Г.В. Джагупова, В.В. Доненка, В.Й. Развадовського, Ю.С. Коллера та інших. Незважаючи на вагоме значення наукових досліджень, що проводилися вченими, питання адміністратив-

ної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, взагалі, та виділення ознак адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зокрема, залишається актуальним, відповідає сучасним вимогам часу.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює особливості притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Даний законодавчий акт закріплює основні принципи, підстави притягнення до відповідальності, суб'єкти відповідальності, склади конкретних адміністративних проступків, особливості накладення адміністративних стягнень, підвідомчість справ про адміністративні правопорушення та особливості притягнення до адміністративної відповідальності. Чинний КУпАП містить законодавче визначення адміністративного правопорушення (проступку) – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, яка

посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. (ст. 9 КУпАП) [1].

Отже, якщо проаналізувати законодавче визначення адміністративного правопорушення (проступку) можна виділити наступні ознаки адміністративного правопорушення, в тому числі у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;

- протиправність діяння (дія чи бездіяльність);
- це виключно винне (умисне чи необережне) діяння;
- це діяння, за яке законом передбачено адміністративну відповідальність, тобто адміністративна караність;
- це діяння, яке посягає на визначений об'єкт: громадський порядок, власність, права і свободи людини і громадянина, порядок управління.

Законодавець не виділяє такої ознаки адміністративного правопорушення як суспільна шкідливість. На наш погляд, варто розглядати вказану ознаку, яка характеризує правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. В науці адміністративного права триває давня дискусія щодо суспільної шкідливості чи суспільної небезпечності адміністративного правопорушення (проступку). Одні науковці аргументують, що суспільно небезпечними є виключно кримінальні правопорушення (зокрема злочини), а адміністративні правопорушення є суспільно шкідливими. Разом з тим, значна частина наукових дослідників є прихильниками тієї позиції, що адміністративні правопорушення також є суспільно небезпечними.

У адміністративно-правових нормах суспільна небезпека не передбачається як універсальна властивість. Адміністративні правопорушення посягають на конкретні відносини і завдають шкоди правопорядку, а до осіб, які їх вчинили, вживають заходи державного примусу [2, с.21].

Отже, чинний КУпАП суспільну небезпеку, як ознаку адміністративного правопорушення (проступку) не визначає. Така ознака як суспільна небезпека потребує дослідження особливо щодо адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, так як, беззастережним є той факт, що порушення правил дорожнього руху у своїй сукупності є проблемою забезпечення громадської безпеки і встановленого порядку управління. Адже одне і те саме протиправне діяння вчинене водієм, залежно від наслідків, може розглядатися як кримінальне правопорушення чи як адміністративне правопорушення.

Дійсно, злочини найбільш шкідливі для суспільства. Ступінь їхньої шкідливості така, що з'являється нова їх ознака – суспільна небезпека. Ці діяння або зазіхають на основи суспільного і державного ладу, або завдають істотної шкоди важливим суспільним відносинам. Саме така ознака шкоди як суспільна небезпека – обумовлює необхідність визнання певних діянь злочинами та встановлення кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Однак, на нашу думку, не можна визначати суспільну небезпеку обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Адміністративна відповідальність застосовується до порушників за правопорушення, яке за своєю суттю не є суспільно небезпечним, а суспільно шкідливим. Дана позиція підтримується на законодавчому рівні, адже Кримінальний кодекс України дає чітке визначення, що злочином є суспільно небезпечне діяння, а відповідно до КУпАП адміністративне правопорушення (проступок) це протиправне, винне діяння. Крім того, при встановленні форми вини в статтях 10,11 КУпАП йдеться не про суспільну небезпечність протиправного, винного (умисного чи необережного) діяння, а про його шкідливі наслідки. Ч.2 ст. 19 КУпАП передбачено, що перевищенням меж необхідної оборони визначається явна невідповідність

захисту характерові і суспільній шкідливості посягання [1]. В ч. 2 ст. 11 КК України зазначено, що не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [3]. Отже, закон не передбачає того чи іншого ступеня суспільної небезпеки, а прямо вказує на її відсутність у тому випадку, коли діяння не є кримінальним правопорушенням.

Незважаючи на тривалість дискусії щодо проблем суспільної небезпеки адміністративних правопорушень, можна констатувати спільність поглядів її учасників у визначенні негативного характеру усіх правопорушень. Негативна ж оцінка не може полягати в чомусь іншому, крім шкоди і суспільної небезпеки [4, с.30].

Отже, однією із ознак адміністративного проступку взагалі, і у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є його суспільна шкідливість.

Враховуючи те, що суспільна шкідливість є важливою ознакою адміністративного проступку, яка фактично відрізняє його від кримінального правопорушення, зокрема злочину, важливо закріпити її законодавчо: ч. 1 ст. 9 КУпАП доцільно викласти у такій редакції «Адміністративне правопорушення (проступок) – це суспільно шкідливе, протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння (дія чи бездіяльність), яке посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яке законом передбачено адміністративну відповідальність».

На законодавчому рівні закріплена така ознака адміністративного правопорушення як протиправність діяння (дії чи бездіяльності).

Прояв протиправного діяння є можливим у двох формах: дії, якою порушується правова заборона та бездіяльності, якою порушуються правові приписи. Дія – це активна поведінка особи. Переважна кількість адміністративних правопорушень вчиняються за допомогою відповідних активних дій [5, с.13]. Бездіяльність – пасивна поведінка особи, невиконання відповідних обов'язків, що покладаються на неї відповідними правовими та іншими нормативними актами [5, с.13].

Адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху у більшості випадків характеризуються протиправною дією, разом з тим КУпАП передбачена адміністративна відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху за протиправну бездіяльність (наприклад, «Порушення правил користування ремнями безпеки або мотошоломами»).

Правопорушення це завжди діяння (дія або бездіяльність), тобто бажання, думки чи інше юридичного значення не мають.

О.Остапенко зазначає, що протиправність є виразником специфічних соціальних зв'язків, і означає вчинення винних (навмисних або обережних) дій чи бездіяльність, за які законодавством передбачена адміністративна відповідальність. За своїм змістом протиправність має соціальний та індивідуальний аспекти. Соціальний аспект протиправності полягає в існуванні правових заборон, які встановлюються органами держави для захисту інтересів суспільства і здійснення соціального контролю над суспільно шкідливою поведінкою, є знаряддям збереження нормальних умов життєдіяльності людей. Індивідуальний аспект протиправності проявляється у антигромадській поведінці суб'єкта, який порушує існуючу адміністративно-правову норму і спричиняє шкоду охоронюваним законом державним інтересам громадян чи фізичній природі матеріальних речей і предметів [6, с.22].

Адміністративні правопорушення на транспорті дуже часто характеризуються формальним складом. Про-

ступки, які безпосередньо завдають шкоди, виявляються у реальному матеріальному підсумкові і є матеріальними складами. Проступки ж, які містять у собі лише небезпеку чи можливість спричинення шкоди і посягають на правову норму є формальними. Ними є порушення (невиконання) самих по собі загальнообов'язкових правил, що окреслюють певні обов'язки, права. Тобто для того щоб водій, який вчинив адміністративне правопорушення (проступок) був притягнутий до адміністративної відповідальності достатньо лише факту вчинення правопорушення, заподіяння конкретної матеріальної шкоди в даному випадку є необов'язковою підставою. Прикладами є перевищення водіями автотранспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху, порушення правил руху через залізничні переїзди тощо. Дані дії можуть не спричинити настання матеріальної шкоди, однак за їх вчинення настає адміністративна відповідальність.

Протиправність – це заборона адміністративно-правовими нормами відповідного вчинку як такого, що завдає шкоди чи загрожує небезпекою.

Таким чином, протиправність являється тією ознакою без наявності якої не може наступати адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Навіть вчинення діяння, що містить ознаки адміністративного правопорушення, але не заборонене адміністративно-правовою нормою не може бути визначене адміністративним правопорушенням.

Адміністративної відповідальності без вини не буває. Вина є важливою та обов'язковою ознакою адміністративного проступку у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Незважаючи на те, що законодавець прямо вказує на вину як обов'язкову ознаку адміністративного проступку, більше того, вказує і на форми вини (умисел і необережність), на практиці досить часто така ознака як вина недооцінюється.

Як уже зазначалося, законом передбачено дві форми вини – умисел і необережність. Але на практиці при притягнення порушника до адміністративної відповідальності досить часто увага формі вини суб'єктом правозастосування не приділяється.

Можна сказати, що більшість складів правопорушень, за які до порушників Правил дорожнього руху можна застосовувати адміністративні стягнення, не передбачає як ознаку будь-якої з форм вини. Тобто в багатьох випадках достатньо встановити лише вину як таку. Частіше за все, вина матиме значення лише для диференціації відповідальності при накладанні адміністративного стягнення, – і це дуже важливо саме для особи, яка притягається до відповідальності.

Отже, вина є визначальною, основоположною характеристикою адміністративного правопорушення. Її важливість зумовлюється тим, що, згідно з офіційним визначенням поняття адміністративного правопорушення, вина обов'язково включається у склад будь-якого проступку.

Відповідно до цього правила особа не може нести відповідальності, якщо її вини у вчиненні протиправного діяння немає. Саме тому не підлягають адміністративній відповідальності неосудні особи, водії, що діяли в стані крайньої необхідності, особи, які не досягли віку адміністративної відповідальності тощо. Законодавець значно недооцінює форми вини суб'єкта відповідальності при вчиненні конкретного адміністративного проступку у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Адміністративна караність – є важливою ознакою адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Караність є неодмінною ознакою адміністративного проступку тому що, покарання має бути невідворотним, повинен бути чіткий зв'язок між вчиненим проступком і відповідальністю. Караність виконує важливу профілактичну, запобігачу та попереджувальну функції. Караність фактично є гарантією ефективного регулювання суспільних відносин за допомогою норм права, забезпечення бажаної, правомірної поведінки. Саме за допомогою такої ознаки адміністративного проступку як караність можна відмежувати адміністративні проступки від інших протиправних дій, за вчинення яких не передбачено адміністративної відповідальності.

Законодавець також серед ознак адміністративного проступку виділяє об'єкт посягання, а саме громадський порядок, власність, права і свободи людини і громадянина та всиновлений порядок управління.

Безпека дорожнього руху в науці адміністративного права розглядається по різному. Так С. Гусаров безпеку дорожнього руху визначає як складову національної безпеки, як правотворчу і правозастосовну діяльність уповноважених органів щодо захисту конституційно закріплених життєво важливих інтересів, насамперед, життя, прав і свобод, а також інтересу щодо реалізації потреб у переміщенні учасників дорожнього руху – громадян, осіб без громадянства та іноземних громадян [7, с.7].

В.Новіков безпеку дорожнього руху розглядає як захищеність життєво важливих інтересів учасників дорожнього руху і суспільства в цілому від загрози виникнення дорожньо-транспортних пригод і негативних наслідків [8, с.12].

Безпека дорожнього руху є складовою частиною громадської безпеки.

Отже, на підставі аналізу ознак адміністративного правопорушення (проступку) у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху можна запропонувати визначення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху – це суспільно шкідливе, винне (умисне чи необережне), протиправне діяння (дія чи бездіяльність), яке вчиняється учасниками дорожнього руху, що посягає на суспільні відносини, які охороняються нормами адміністративного права у сфері безпеки дорожнього руху, за яке законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 17.12.1984 р. № 8073-X. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Кузьменко О.В., Гнатюк С.С., Новіков В.В., Чистоклетов Л.Г. Адміністративні правопорушення в системі права: Навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. 152 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Коллаков В.К., Черновський О.К., Гордєєв В.В. Відповідальність за порушення правил дорожнього руху: оновлення та копії: Монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. 512 с.
5. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків): Навчальний посібник / за заг. ред. І.П. Голосніченка. Київ: КІВС, 2002. 141 с.
6. Остапенко О.І. Профілактика адміністративних правопорушень (адміністративно-правовий аспект). Львів: 2001. 153 с.
7. Гусаров С.М. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності ДАІ щодо забезпечення безпеки дорожнього руху: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. спец. 12 00. 07. «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків: 2002. 19 с.
8. Новіков В.В. Адміністративно-правові основи профілактики порушень правил дорожнього руху: Дисертація к.ю.н.: 12.09.07. Київ: 1997. 197 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 17.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025